Maaseutuoikeuden kehityspiirteitä

Prof. Erkki J. Hollo

Helsingin yliopisto
Conseil Européen de droit rural
Maaseutuoikeuden Seura

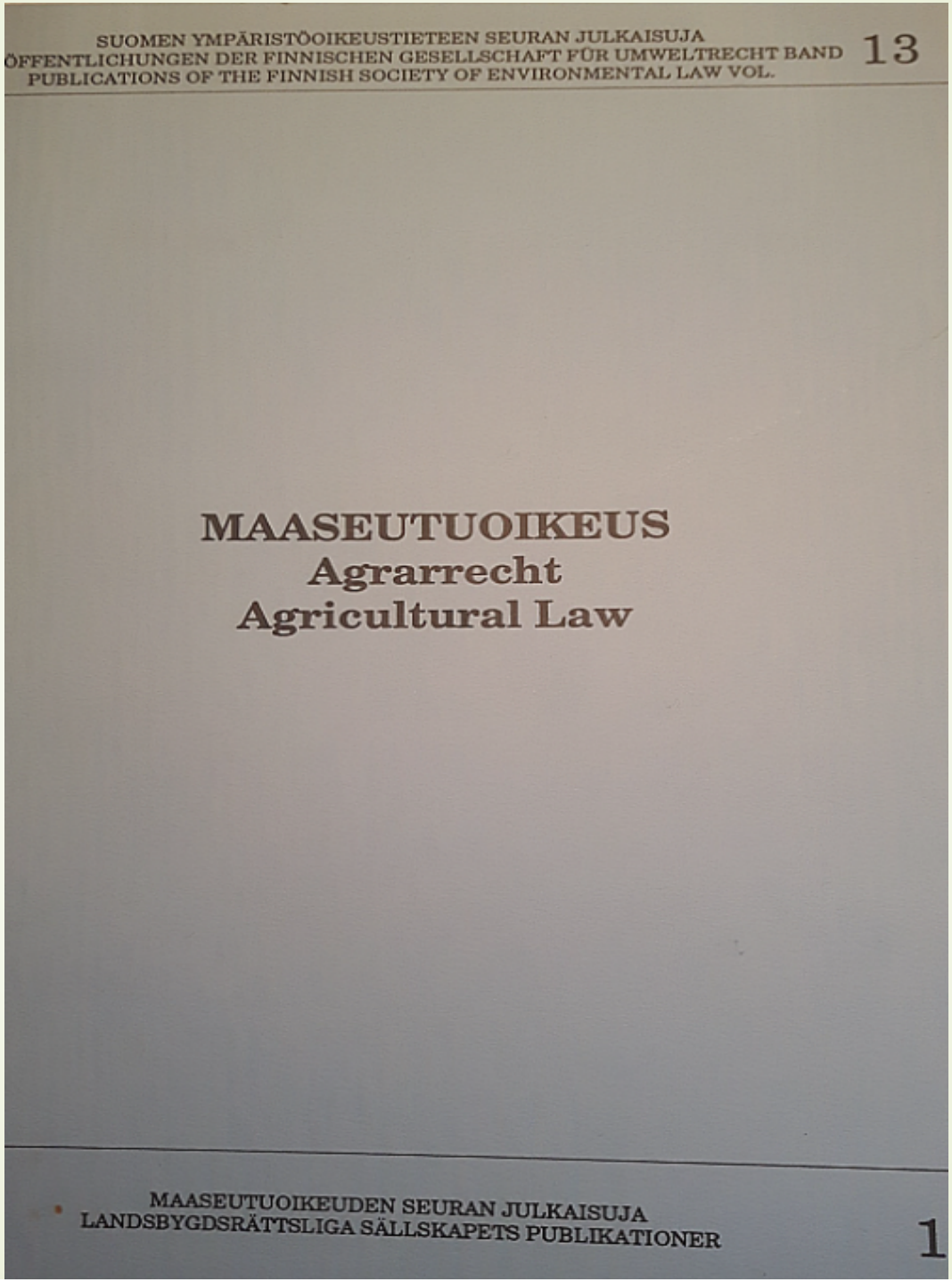
SUOMEN YMPÄRISTÖOIKEUSTIETEEN SEURAN JULKAISUJA
ÖFFENTLICHUNGEN DER FINNISCHEN GESELLSCHAFT FÜR UMWELTRECHT BAND
PUBLICATIONS OF THE FINNISH SOCIETY OF ENVIRONMENTAL LAW VOL.
13
MAASEUTUOIKEUS
Agrarrecht
Agricultural Law
MAASEUTUOIKEUDEN SEURAN JULKAISUJA
LANDSBYGDSRÄTTSLIGA SÄLLSKAPETS PUBLIKATIONER
1

SAATTEEKSI
Vorwort
Preface

SISÄLLYS
Inhalt
Contents

Marianne Bäsk	KHO:N RATKAISUJA MAANHANKINTAOIKEUS-LUPA-ASIOISSA ERITYISESTI METSÄMAAN OSTON KANNALTA KATSOTTUNA - Entscheidungen des Obersten Verwaltungsgerichts bezüglich Erwerbsrecht von Landgrundstücken - Decisions of the Supreme Administrative Court on Acquisition of Property Rights on Farmland	1
Riitta Fagerström	SYYTINGIN TARPEELLISUUDESTA, SISÄLLÖN MUUTTUMISESTA JA SISÄLLÖN MUUTTUMISEEN JOHTANEISTA SYISTÄ - Über den Nutzen und die Inhaltsveränderung des Altenteils - On Significance and Conceptual Diversification of the "life annuity"	13
Erkki J. Hollo	MAASEUTUOIKEUDEN TIETEELLISESTÄ ASEMASTA - Über die wissenschaftliche Stellung des Agrarrechts - On the Scientific Position of Rural Law	61
Kari Kuusiniemi	METSÄT JA ILMANSUOJELU - Wälder und Luftreinhaltung - Forests and Air Pollution Control	71
Vesa Laakkonen	MAASEUDUN ELINKEINORAKENTEEN MONIPUOLISTAMISESTA - Über die Ausgestaltung der Gewerbestruktur in den Landkreisen - On the Development of the Structure of Trades in Rural Areas	89
Kero Nordberg	TILOJEN SUUNTAUTUMINEN METSÄTALOUTEEN - Landgrundstücke und Forstwirtschaft - Farms and Forestry	105
Antti Poutiainen	MAANVUOKRASUHTEET KÄYTÄNNÖSSÄ - Grundstückmiete in der Praxis - Land Tenacy in Practice	121
Pertti Toivanen	MAATILALAIN TARKOITUSPERIEN TOTEUTTAMISESTA MAANHANKINTAOIKEUSLAIN KEINOIN - Zur Zieldurchsetzung des Landgütergesetzes auf Grundlage des Gesetzes über den Erwerb von Grundstücken - On the Implementation of the Objectives of the Farms Act by Means of the Act on Achievement of Land Ownership	159

Esityksen näkökulmia

- **Maatalousoikeudesta maaseutuoikeuteen**
- **Kaksijakoinen oikeudellinen tausta**
- **Identiteetin rakentaminen**
- **Alan erityistavoitteet**

Maatalousoikeus

- **Maatalousväestön sosio-historiallisen aseman kehitys erilainen eri maissa, muualla esim läänitys, meillä maanjaot ja torpparilaitos**

Oikeudellinen identifikaatio 1950-

- **Tieteellinen perusta kaksijakoinen**
  - **yksityisoikeudellinen, s.o. tila- ja omistuspainotteinen**
  - **julkisoikeudellinen, s.o. tuotantotaloudellis-elinkeinopoliittinen**

MT-tieteellisen empirian pohjalta… sääntelyn tarve

- **Maanviljelysoppi**
- **Muu maataloustiede**
- **Maankäsittelytekniikka**
- **Maataloushallinto**
- **Maataloustutkimus**

Edeltäviä lainsäädäntökatsauksia

- **Kyösti Haatajan maatalouslainsäädäntöä ja maanjakoja koskeva tutkimus**
- **Kytkentä jakotoimituksiin (uusjako, tilusvaihto ym.)**
- **Maanvuokra (maatalousmaa)**

Valtion rahoitustuet (tilatuet)

- … maatilojen muodostamiseen
- … satovahinkoihin
- … ojitukseen
- … tuotantoon

Määritelmiä (EIF): maatalousoikeus

- **Maatalousoikeuden muodostavat ne oikeussäännöt, jotka koskevat maataloutta taloudellisena toimintana. Agricultural law**
- **…tarkoitetaan itse normiston ohella myös normistoon kohdistuvaa oikeustieteellistä tutkimusta.**
- **Temaattinen oikeudenala**

Ms-oikeus (rural law)

- **Painottaa laajemmin maaseutuympäristöllisiä kysymyksiä (1980-)**
  - **Sosiaalinen ulottuvuus**
- **Ympäristöllinen ulottuvuus**
  - **Ilmastovaikutukset (eroosio)**

Maatilatalouden variaatiot

- Useissa maissa maatalous on yksityisoikeuden alaan kuuluvaa toimintaa – eroavuuksia maatilan muodostuksessa ja toiminnan järjestämisessä
- Eroavuuksia pien- ja suurtilojen määrällisessä suhteessa. Edelliset avoimessa markkinataloudessa riskeille alttiimpia, toisaalta ne säilyttävät paremmin maaseutua asutettuna.
- Alueelliset vaihtelut sää- ja maaperäoloissa heikentävät pientilojen kannattavuutta
- Yhtiömuotoiset suurtilat toimivat liiketaloudellisin, ei maaseudullisin perustein – miten arvioitava ms-oikeuden kannalta?

Oikeusjärjestelmien eroavuudet

- Maatalousoikeuden traditiossa näkyvät roomalaisen, germaanisen ja anglosaksisen oikeuden erot etenkin koskien maatilojen asemaa ja toiminnanharjoittajaa.
- Julkinen sääntelyintressi (harmonisointi) vähentää erojen merkitystä ja pakottaa noudattamaan markkinasääntelyä.

Alan eriytymisen alueita

- **Perimysjärjestelmä**
- **Maanhankinta- ja lisämaajärjestelmä**
- **Sukupolvenvaihdos**
- **Luototus**

Muutospaine maatilasta alueratkaisuihin

- **Maaseutuoikeustermin haku heijastaa kehitystä: agricultural law – rural law**
- **Ms.oikeus laaja-alaisempi ja ”julkisoikeudellisempi” kuin mt.oikeus**

Kehittäjät

- Modernisaatiopyrkimys 1990-
- Oikeudenalan identiteetti
  - Erottautuminen muista oikeudenaloista ja erityispiirteiden korostuminen
  - Italia, Puola, Saksa
- Kv organisaatiot (FAO, CEDR, EU, WTO)

Henkilönimiä

- **Italia: Carrozza, Massart**
- **Puola: Stelmachowski, Lichorowiz**
- **Saksa: Winkler, Kreuzer**
- **Ranska: Lorvellec, Hudault**

Suomi, i. a.

- Heikki E. S. Mattila: Les successions agricoles et la structure de la société
- Eero Nordberg: Maatalouden ympäristövastuu
- Matti Vilander: Maatalousoikeus
- Erkki J. Hollo: Elintarvikeoikeus
- Tiina Paloniitty: The (In)Compatibility Between Adaptive Management and Law
  - Regulating Agricultural Runoff in the EU

EU on uusi tulokas, ei alullepanija

- **Maatalous**sääntelyn juuret kansallisia, yhteiskunnallis-poliittisesti varioivia ratkaisuja
- **Maaseutu**oikeus on enemmänkin EU:n toiminta-aluetta, pohjana CAPin tavoitteiden laajentaminen

Maaseutuoikeuden erityistavoitteita

- **Kansantaloudellinen tavoite**
  - **Alkutuotanto ja ruokaturvallisuus**
- **Tilatoimijoiden aseman turvaaminen**
  - **Erityismerkinnät ja tuet**
- **Kuluttajan aseman turvaaminen**
- **Maaseudun elinkelpoisuus**

Ruoan ja ympäristön interaktio → Laatu

- **Ravinto, maatalous ja ympäristö ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa**
- **Ruokatuotanto vaatii terveellistä ympäristöä sekä järjestäytynyttä yhteiskunnallista jakelua samoin kuin kestävää elinkelpoista toimintayhteisöä.**
- **Näitä vuorovaikutuksia yhdistää globaali ja kansainvälis-taloudellinen järjestelmä (esim WTO).**

Otollinen oikeusvertailun kohde

- **Länsimaissa (suppean) maatalousoikeuden alan peruskäsitteet ovat samankaltaisia, mutta yksityiskohdiltaan erilaisia: hallintaperusteet (omistus, vuokra, muu), sopimusjärjestelyt luovutuksissa ja pantauksessa, perintötilanteissa, eläkejärjestelyissä. Varallisuusaspekti**
- **Taustalla voi olla myös ihmisoikeuksien ja sosiaalisen sääntelyn alaan kuuluvia näkökulmia (työvoima, työolot, laajemmin hygieniasääntely). Sosiaaliaspekti**

CEDRin rooli informaation välittäjänä

- **CEDRin (European Council for Rural Law) merkitys vertailevan tutkimuksen edistäjänä on merkittävä.**
- **Lisäksi sillä on asiantuntijarooli eräissä ylikansallisissa organissatioissa.**
- **WTO (Maailman kauppajärjestö) toimii osittain samalla alalla tasoa ylempänä.**

EU-oikeuden integrointi vertailun keinoin

- **EU:ssa korostuu maaseudun kehittäminen. Aikaisemmin maaseudun asemaa elävänä ympäristönä on laiminlyöty – maaseutu on ollut lähimnnä kaupunkien ruoan tuotannon lähde**
- **Myös metsätalous on ollut ensisijaisesti hyötyä tavoittelevaa hyväksikäyttöä kansantaloudellisen merkityksen vuoksi**
- **Nyttemmin, maatalouden teollistumisen ja maaltapaon seurauksena maaseutua ja sen toimintojen rakennetta tulee tarkastella laajemmasta yhteiskunnallis-ympäristöllisestä näkökulmasta**

Yhteisen maatalouspolitiikan maaseudullinen merkitys

- CAPin kaksi pilaria ovat rakentuneet tukijärjestelmän ja maaseudun kehittämisen tavoitteiden tukemisen varaan. Edellisen pilarin kustannus kattaa huomattavan osan EU:n budjetista.
- Tavoitteena on säännelä hintatasoa, taata ruokatuotannon turvallisuus, edistää maatilojen elinkelpoisuutta ja tarpeen mukaan luoda interventiomekanismeja.

Cross-compliance

- **Tuet irrotettu tuotannosta ja kohdennettu sen sijaan tilayksikköihin.**
- **Tukien saaminen on ehdollistettu erilaisin velvoittein koskien ympäristönsuojelua, ruokavarmuutta, eläinten ja kasvien terveyttä sekä viljelysmaiden huolenpitoa.**

Kansalaisten oikeus ruokaan ja valtion vastuu

- Oikeus ruokaan on osa ihmisoikeuksia. Samoin on oikeus puhtaaseen ja terveelliseen ympäristöön ja puhtaaseen juomaveteen.
- Valtion tehtävä on turvata väestön ruoansaanti ja lujoda sitä varten otolliset alkutuotannon olosuhteet.→ **Kansalliset tuet**

Ruokatuotannon ydintekijät

- Toimiva ruokaketjujärjestelmä
- Ihmisten oikeus kelvolliseen ruokaan
- Ruoka-avun tarjoaminen ja nälänhädän syiden poistaminen
- Paikallisen yliuotannon ohjaus tukemaan saatavuutta
- Ympäristöllisten esteiden poistaminen ruokatuotannosta (tulvat, kuivuus, eroosio)
- → **ilmastonmuutokseen sopeutuminen**

EU:n ruokaoikeus 1

- **Perussäädös: EUn asetus No 178/2002 sisältää elintarvike-oikeuden yleiset periaatteet ja velvoitteet. Suoraan sovellettava Suomessa (täydentävästi: Elintarvikelaki)**
  - **Ruoan ja ei-ruoan käsitteet**
- **→EUn ruokavirasto EFSA**

EU:n ruokaoikeus 2

- **Maatalouspolitiikan ja alkutuotannon harmonisointi (CAP)**
- **Elintarvikehygienia-asetukset**
- **Geneettiset elintarvikevarat**
- **→ Geenitekniikkadirektiivit**
- **Maataloustuotteiden merkinnät**
- **→ WTOn rooli (Codex alimentarius)**
- **→ Agreement on Agriculture (AoA)**

Varautumisperiaate (riskin ennakoinnin periaate) 7 art.

- **" Jos tietyissä tapauksissa käytettävissä olevien tietojen arvioinnin perusteella terveyshaitan mahdollisuus tunnistetaan, mutta asiasta ei vielä ole tieteellistä varmuutta, voidaan toteuttaa yhteisön päättämän korkeatasoisen terveyden suojelun varmistamisen edellyttämiä väliaikaisia riskinhallintatoimenpiteitä, kunnes on saatu täydentävä tieteellinen tieto kattavampaa riskinarviointia varten."**

Jäljitettävyys ja merkintä

- **Jäljitettävyysvaatimus (18 art.)**
- **Kaikissa tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa on huolehdittava siitä, että on mahdollista jäljittää elintarvikkeet, rehut, elintarviketuotantoon käytettävät eläimet ja muut mahdolliset aineet, jotka on tarkoitettu tai joiden voidaan olettaa tulevan lisätyksi elintarvikkeeseen tai rehuun.**
- **Labelling**
- **Markkinoille saatetuissa … elintarvikkeissa ja rehuissa on niiden jäljitettävyyden helpottamiseksi oltava riittävät ja asianmukaiset pakkausmerkinnät tai tunnistetiedot … asiaa koskevien vaatimusten mukaisesti.**

Rinnakkaiselo: GMO ja muu: ”puhtauden” tavoite (9%)

- **GMO-lajikkeiden ja torjunta-aineiden käyttö voi haitata tavallista ja luomuviljelyä sekoittumisen vuoksi.**
- **GMO-lajikkeet ovat oletetusti terveydelle turvallisia.**
- **Haitta taloudellinen, voi vähentää monimuotoisuutta.**

Disharmonisointi

- **Paikallisten tai tuotannollisten elintarvikkeiden ja tuotteiden eriktyissääntely merkinnöin (Emmental, Gruyère), (Parma) or (Champagne).**
- **Vaikka tuote olisi tuotettavissa toisaalla samana, alkuperäsuoja erottaa. WTO ja EU: SMM, SAN…**

Johtopäätös

- **Vahva suhde maatalouden, ruokatuotannon ja maaseudun kehittämisen välillä. Keskeistä on elinkeinokestävyys ja maaseudun kehitys.**
- **Luonnonmvarojen ja geneettisen perimän köyhtyminen saattaa vaarantaa maatalouden perustoiminnot ja myötävaikuttaa ilmastonmuutoksen seurauksiin.**

Kiitos!